

SOCIOLOŠKI ASPEKTI GOVORA I RAZGOVORA

Ivan Grubišić

Potrebna su, na samom početku, neka razjašnjenja u vezi s naslovom ovoga izlaganja. Naime, riječ je o vjerničkom razmišljanju o fenomenu govora i razgovora. Govorit ću, dakle, o govoru-monologu i razgovoru-dijalogu sa sociološkog aspekta, koliko su govor i razgovor indikativni za slobodu i ravnopravnost čovjeka, i to u vidu teološko-pastoralne primjene s obzirom na čovjeka i Crkvu. Jasno, radi se o Kristovoj, pa onda i o kršćanskoj koncepciji Boga i čovjeka.

Iz načina govora i razgovora u jednoj grupi, zajednici ili instituciji možemo sa sociološkog aspekta štošta zaključiti kako o samoj skupini tako i o čovjeku unutar te skupine, o njegovu statusu u toj skupini. Usmena riječ prethodi pisanoj; dijete nauči prije govoriti nego pisati. Tako je bilo i sa čovječanstvom kao vrstom... Imamo i danas nepismenih naroda. U sociologiji postoji metoda analize sadržaja, prvenstveno napisanog sadržaja. Ta se metoda može primijeniti i na govorni sadržaj. »Dok slušamo javni razgovor grupe ljudi možemo zaključiti koliko su ti ljudi slobodni i ravnopravni, odnosno neslobodni i neravnopravni. Isto tako iz privatnih razgovora ljudi i iz načina kako jedni drugima saopćavaju novosti, može se zaključiti na stupanj njihove slobode ili neslobode« (Đuro Sušnjić). Iz prisutnih tema u govoru i razgovoru također se može isto zaključiti. O nekim temama nije poželjno ni misliti, a kamoli govoriti.

Stvar promatrana u vidu teološko-pastoralne primjene

Bog u kojega mi kršćani vjerujemo jest Bog ne samo govora nego i razgovora. Čovjek je biće stvoreno na sliku Božju, pa bez komunikacije nema ni Boga ni čovjeka. Gdje se iskreno razgovara i ozbiljno prihvaća čovjek bez bilo kakvih predznaka, mi kršćani vjerujemo da je tu Bog prisutan.

Pojmове slobode i ravnopravnosti uzimam u sociološko-teološkom kontekstu. Ovako definirano izlaganje jest jedan, ali ne jedini, način razmišljanja o govoru i razgovoru tako i o slobodi i ravnopravnosti.

Neki analitičari tvrde da je čovječanstvu kao vrsti trebalo više od 20 milijuna godina dok je naučilo govoriti, to jest upotrebljavati nematerijalne simbole i znakove (riječi) u vidu sporazumijevanja i komunikacije. Procesom socijalizacije dijete to danas svlada u roku od dvije godine. Od tada je za čovječanstvo, a za pojedinca otkad nauči govoriti, govor najosnovniji način komunikacije. Čovjeka možemo definirati kao biće koje govori. Sociološki rečeno, govor je verbalno ponašanje pojedinca i spada u najuniverzalniji i najizvorniji modalitet komuniciranja. Imajući u vidu taj bitan položaj govora u životu i njegovu istovjetnost s biti čovjeka nastala je i znamenita Aristotelova oznaka čovjeka kao bića koje ima um i govor istodobno.

No govor nije samo opća sposobnost razumijevanja i poseban jezik, nego susret s drugim, razgovor i spo-razumijevanje. Možemo reći da je čovjek biće u neprestanom razgovoru, bio on toga svjestan ili ne. Vodi razgovor sa samim sobom, s nekim ili nečim drugim, s drugim čovjekom, s Bogom ili s prirodom.

Govor i razgovor, kao verbalno ponašanje čovjeka, upućuju na mnogošta u vezi sa samim čovjekom pojedincem-osobom i sa socijalnim miljeom u kojem živi (skupina, zajednica, obitelj, politički sistem itd). Način komunikacije upućuje najprije na mjesto pojedinca unutar određene sociološke grupacije. Kohezija ili karakter grupe također su vidljivi iz načina komunikacije. Trebala bi nam detaljnija analiza, ali mislim da se bez straha može reći da su mnogi povijesni događaji ovisili o načinu komunikacije. U klasnim, autoritarnim i totalitarističkim društvima nema razgovora. Tu je prisutan monolog. U robovlasničkom društvu rob je bio stvar (res) koja govori. Na žalost, u nekim suvremenim grupacijama čovjek više i ne govori. U društvu kolega, prijatelja i istomišljenika razgovara se, tu postoji ravnopravnost odnosa.

Premda i govor i razgovor spadaju u kulturu čovjeka i njegovu ontološku zadanost, neobično je velika razlika između kulture govora i razgovora. Tako je za kulturu govora važno tko govori, a ne što govori. U govoru dominira moć, u razgovoru suradnja. U govoru vlada sudbina, u razgovoru sloboda. Samo jednaki-ravnopravni mogu razgovarati. U kasarnama i zatvorima nema razgovora. »Sudionici u razgovoru moraju raspolagati jednakom društvenom moći da bi se mogao voditi iskren razgovor. Razlika u društvenoj moći (gdje nema ravnopravnosti) sprečava ljude da iskreno razgovaraju. Razgovor nije ništa drugo do razrješenje povijesnog spora između gospodara i sluga gdje jedan drugog priznaju ravnopravnim« (Đuro Šušnjić).

Govor-monolog vodi do monopola ne samo na materijalnim dobrima nego i nad čovjekom. U grupacijama gdje je prisutan monolog i monopol nemamo zajedništva već monolitnost. U takvim se društvima teško može dogoditi čovjek. »Monolog predhodi smrti«, kaže A. Camus. Naprotiv, razgovor je znak životnosti, stvaralaštva, prihvaćanja čovjeka, humanosti. U društvu gdje se može slobodno razgovarati o bilo kojoj temi ljudi su živi, a gdje se samo drže govori ljudi su mrtvi.

Nutarnja komunikacija

Pod nutarnjom komunikacijom podrazumijevamo način na koji se među članovima same grupe prenose informacije, poruke, zadaci i naređenja. Upoznati način te komunikacije znači upoznati grupu i status pojedinca u toj grupi. Na žalost, nutarnju komunikaciju slabo poznajemo. Ona je najmanje ono i onakva kakvom je prikazuju oni koji imaju povlašteni status. Krize u grupama nastaju uglavnom zbog problema s nutarnjom komunikacijom. U grupama gdje prevladava govor u vidu jednosmjerne komunikacije odozgo prema dolje imamo autoritarnu grupu. Ta vertikala može biti tako naglašena da tu grupu onda nazivamo totalitarnom ili despotskom, bez obzira s kim se ili čime se ta vertikala branila. U takvim je grupacijama čovjek objekt a ne subjekt. Može se reći da su

svi prevrati nastajali i nastojali da ponište način jednosmjerne vertikalne komunikacije, koja je s jedne strane bila izraz moći (manjine) i nemoći (obespravljene većine).

Ove grupacije se temelje na monologu, monopolu i monolitnosti. Nosioći vlasti u tim grupama ne prihvaćaju sugovornike niti su spremni bilo s kim dijeliti vlast. Oni su »Bogom dani« ili »voljom naroda« izabrani. Za širu upotrebu usta su im puna govora bilo o bratstvu u Kristu, bilo o jednakostima ili slobodi. Jednosmjerna nutarnja komunikacija-monolog jedne stranke ili klase vlastita je totalitarnim sustavima. Tu može postojati privid slobode i privid ravnopravnosti. Grupe u kojima postoji mogućnost razmjene iskustava i misli, gdje se može bez straha od posljedica iznijeti svoje mišljenje, pa i o najvažnijim stvarima, nazivamo humanim zajednicama. Prisutnost govora i razgovora pokazuje da je čovjek subjekt i cilj zajedništva, a ne neka vrednota izvan čovjeka. I u ovim grupama su moguće sve nijanse odnosa, taktiziranja i oscilacija, mogući su prividi. Idealnih grupa nema. Vlast i moć su najopasniji neprijatelji slobode i ravnopravnosti. Vlast onemogućuje govor i sprečava razgovor. Droga vlasti je najopasnija i najstarija droga. Nanijela je i nanosi više zla nego hašiš i marihuana. (Isus je pobjegao kad su ga htjeli učiniti kraljem). Znajući to zreli i mudri narodi nametnuli su vlasti velika ograničenja.

Vanjska komunikacija

Da bi mogla egzistirati, skupina, kao i pojedinac, mora imati ostvarenu i vanjsku komunikaciju s drugom skupinom, sistemom itd. Može se dogoditi da jedna grupa ima intenzivnu i vrlo uspješnu obostranu vanjsku komunikaciju, a da nutarnja bude zakočena, sklerotična, jednosmjerna. Dok se, s jedne strane, takve grupe zauzimaju i za najudaljenije pripadnike ljudske vrste u tzv. povijesnim rezervatima za njihova osnovna prava, u isto vrijeme pripadnicima vlastite skupine onemogućuju i najelementarnija ljudska prava.

Teološko-pastoralna primjena postavki o govoru i razgovoru

Bog Biblije jest Bog dijaloga

Za nas je kršćane Biblija Božji govor čovjeku i Božji razgovor s čovjekom, kao i čovjekov govor Bogu i razgovor s Bogom. Božja komunikacija *ad intra* u Trojstvu osoba kao i komunikacija sa svijetom jest komunikacija u ljubavi, a ljubav nije monolog ni monopol. Ljubav je dvosmjerna, ona je dijalog. Ljubavi nema bez slobode i ravnopravnosti. Ljubav je najsavršeniji način dijaloga; zato, gdje nema razgovora nema Boga.

Novi zavjet započinje dijalogom. Naime, Marija dijalogizira s anđelom: »Kako će to biti kad ja ne poznam muža?« Utjelovljenje je čudo dijaloga između Boga i čovjeka u božanskoj osobi Isusa Krista. To je početak novog stvaranja. To stvaranje jest proces kojemu će Isus do kraja biti vjeran. Tu započinje vrijeme suodgovornosti između Boga i čovjeka. Mogli bismo reći da od tada, kao povijesni čin, otpočinje spasenje u

»slabosti« ljubavi; a to je i »slabost razgovora. Tu se krije tajna njegova povijesnog »neuspjeha«. Bog u Isusu Kristu toliko je »slab« koliko je ljubav slaba i toliko je »jak« koliko je ljubav jaka. U to treba vjerovati. Bog ne rješava ljudske probleme snagom autoriteta i monopola već u razgovoru s čovjekom.

Jedna od sablazni koju je Isus »prouzrokovao« jest i sablazan što je razgovarao s grešnicima. Kršćanstvo je protest na pogansku distancu i izolaciju, na monolog, bilo Boga ili bogova, s čovjekom. Isus je tu distancu premostio odnosom Oca i Sina, a jaz između ljudi odnosom bratstva i prijateljstva. Umro je radi dijaloga. Njegov zemaljski život na Kalvariji završava se i razgovorom s razbojnikom. U bit Objave ne spada samo istina nego i način prezentiranja istine. »Dao sam vam primjer da i vi tako činite.« Isus je u potpunosti objedinio sadržaj i način, metodu. Za nas kršćane dijalog je objavljen kao srž života u Bogu li djelovanja Božjeg prema čovjeku. Drugačije i ne može biti, jer je čovjek stvoren na sliku Božju.

Čovjek je biće dijaloga

Kazna za čovjeka i čovječanstvo u Edenu glasila je: »U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj.« Kazna rada! Suvremena i buduća kazna jest gora. kako kaže Ginter Anders: »Sjedit ćeš pred televizorom sam i gledat ćeš program.« To je društvena kazna, prestanak komunikacije; opća nebriga za čovjeka, zaborav bitka. Živimo apokaliptično vrijeme dosta širokih razmjera iz kojega mnogi žure da što prije pobjegnu, jer smo došli u situaciju ne samo da nema tko s nama suosjećati kad nam je teško, već nitko se više ni s kim ne raduje. Pakao je prestanak komunikacije!

Naglasili smo, da je govor najosnovniji način socijalne komunikacije čovjekove društvenosti, a razgovor s čovjekom znak je humaniteta čovjeka prema čovjeku, briga za tu-bitak, u ljubavi. Tko je danas spreman s čovjekom iskreno razgovarati taj ga nanovo rađa, vraća ga u život. Čovjek je biće odnosa kroz govor i razgovor; u tomu se nalazi njegova veličina ili, naprotiv, uništenje njegova ja, njegova socijalna smrt. *Lumen Gentium* upozorava: »Čovjek je, naime, po svojoj najdubljoj naravi društveno biće i bez odnosa s drugima ne može ni živjeti ni razviti svoje sposobnosti.« Kad K. Marx kaže da je »Čovjekova bit skup društvenih odnosa«, mi se kršćani s tim slažemo, samo s jednom napomenom, da je čovjek osoba svjesna svoje zasebnosti i nepopovljivosti, svoga ja. Čovjek je singularno-pluralna danost.

Da bi se mogao dogoditi čovjek »Pokazalo se čovjekoljublje Spasitelja našega...« Sveti Pavao propovijeda o »slobodi djece Božje«. I Marx ustaje protiv svih posrednika i svih otuđenja: »Čovjek je najveće biće za čovjeka... Ako jedan nije slobodan, nitko nije slobodan.« Opravdano se je dakle upitati što je s čovjekom naprosto, s čovjekom pojedincem, bez obzira na predznake, bilo u Crkvi bilo u društvu. Prepućavanjem, više da se dobije na vremenu, nego da se problemi počnu rješavati, ništa se ne postiže. Čemu i od koga strah da se ne reče što se misli, bez obzira na istinitost ili vrijednost naše misli i hoće li biti prihvaćena ili

ne, ako čovjeka ne vrijeđamo i ako temeljne vrijednosti i opredjeljenja ne dovodimo u pitanje?!

Zašto su naši razgovori nešto sasvim drugo kad razgovaramo u četini oka, sa sebi jednakim, a opet neprepoznatljivi kad pristupi treća osoba. Čovjek je došao u situaciju da i svoje misli kontrolira, da mu se ne bi slučajno dogodilo, da rekne ono što misli. Došli smo gotovo do pravila i ponašanja: da jedno mislimo, drugo govorimo, a treće radimo. Ponovno bih naveo Marxa: »Javno pretresanje nije istinito, iskreno pretresanje nije javno.« Mi živimo društvenu patologiju u odnosima iz straha od posljedica, možda i samo fiktivnih, ali za onoga koji se boji one su stvarne.

No, ni bogovi, premda su moćni, nisu svemoćni, pa nisu ni za sve krivi. Trajan je problem kako omogućiti čovjeku pojedincu maksimalni razvoj njegovih individualnih sposobnosti, a da ujedno bude skladno uklopljen i koristan član naroda ili skupine kojima pripada. Držim, da će to pitanje, ako je čovjek pojedinac cilj zajednici ili sistemu i ako se iskreno prihvća, biti skladno riješeno na zadovoljstvo i osobe i zajednice.

Govor i razgovor u obitelji

Ono što se događa u obiteljskom zajedništvu sliči mi na povijesnu kataklizmu golemih razmjera: »I bijaše to ruševina velika.« Monolog prethodi smrti. Govori se o eksploziji obitelji. Neki su čak mišljenja da je obitelji odzvonilo. Opravdano se pitamo: što se zbiva s nama u našim obiteljima?!

Govoreći sa sociološkog aspekta o komunikaciji u obitelji i braku, mislim da se može reći slijedeće:

1. Brak i obitelj živjeli su dugotrajni način uhodane vertikalne paterналиstičko-patrijarhalne komunikacije s točno određenim statusom svakog člana obitelji. To je tip tzv. autoritarne zajednice. Bila je to neobičajno čvrsta, može se reći monolitna zajednica. Komunikacija je bila uglavnom jednosmjerna, u vidu monologa. Taj monolog je bio i monopol. Žena i djeca bili su isključeni iz odlučivanja o bilo čemu. Stabilnost je ovisila kako o načinu komunikacije tako i o općem uhodanom mentalitetu, uglavnom religioznih vrijednosti, kao i o samom načinu života.

2. Suvremena obitelj proživljava svoju agoniju, povijesnu kušnju. Podosta je razloga svemu tome, a učinak je jedan: raspad zajedništva. Za našu temu naglasio bih jednu tendenciju, a to je protest protiv komunikacije monologa i autoriteta, protiv vertikalne, a za razgovor-dijalog. Zajedništvo i stabilnost snagom autoriteta ili prizivom »na dobra stara vremena« više ne mogu opstati.

3. Uhodani i dugi, čvrsti status, pojedinih osoba u suvremenoj se obitelji mijenja. Izlazak žene iz obitelji i njezina ekonomska neovisnost donose i prouzrokuju kriznost odnosa. Obiteljska zajednica je veoma malo na okupu. U njoj se malo govori, a još manje razgovara. Svatko zapravo pokušava živjeti svoj način života. Obitelj kao da više ne čine

čvrstom zajednicom ni djeca, ni budžet, pa ni krevet. Ono što bi je moglo ponovno učiniti zajednicom jest osobna zrelost bračnog para, prihvaćanje druge osobe u dostojanstvu i ljubavi, u međusobnom razgovoru iskrenu i otvorenu. U obitelji, gdje se zaboravilo i prestalo međusobno razgovarati, ubrzo i govor postaje nerazumljiv.

4. Kohezija bračne i obiteljske zajednice ne počiva prvenstveno na poslušnosti ili autoritetu, već na međusobnom uvažavanju, poštivanju i ljubavi. Stoga je bitna ona poruka svetog Pavla: »Muževi, ljubite žene kao Krist Crkvu...« Nikakav autoritet izvana ne može stabilizirati obitelj osim autoriteta ljubavi.

Govor i razgovor u Crkvi

Kršćanstvo počinje dijalogom-razgovorom. To je poruka koja se ne nameće čovjeku nikakvim drugim autoritetom do autoritetom istine. Sadašnji papa će smjelo ustvrditi: »Ako poslanje (Crkve) nije prožeto istinskim dijaloškim duhom, protivno je humanizmu i duhu Evanđelja.«

Splitski je nadbiskup prošle godine također istakao: »Isus nije bio samo genijalni individualist, već je bio i genijalni organizator jedne ljudske zajednice ravnopravnih i slobodnih ljudi.« Godine 1970. nadbiskup Franić kaže za dijalog u Crkvi da je najvažniji: »Bez tog dijaloga bila bi iluzija ulaziti u dijalog sa svijetom... Smatram, nastavlja da se funkcija dijaloga ne zaustavlja ni pred samim definiranim istinama, jer i te istine, kao i istine koje se nalaze u Sv. pismu i božanskoj predaji, možemo sve bolje shvaćati i sve bolje izučavati.«

Ove izjave plod su II. vat. koncila. Taj Koncil je želio obnoviti Isusov stil naviještanja, razgovor u svim njegovim dimenzijama i značenjima: U Krista su način i sadržaj nerazdvojni. To je predao i svojoj Crkvi.

Djelo stvaranja djelo je Božjeg stvaralačkog govora: »I reče Bog...« Stvaranje čovjeka jest djelo u kojem Bog stvara svoga sugovornika i partnera u savezu ljubavi. Tu je početak razgovora. Djelo otkupljenja djelo je suodgovornosti u posvemašnjem prihvaćanju ljubavi u osobi Isusa Krista. Poslanje Crkve ne bi smjelo iznevjeriti ni djelo stvaranja ni djelo otkupljenja. Ne smije iznevjeriti ni razgovor ni različitost, slobodu čovjeka, jer s tom slobodom u različitosti Bog računa. Isus kaže: »Ako hoćeš...« Opasnost je svih autoriteta, da budu »papskiji od samog pape«, pa da možda pokušaju biti mudriji i od samog Boga, nastojeći nekako ispravljati ili »slabosti« u stvaranju i otkupljenju; jasno, dovodeći uvijek u pitanje osobnu čovjekovu slobodu i ravnopravnost. Embargom na slobodu govora, a još više na mogućnost razgovora, odnosno, kad se umjesto govora i razgovora nametne mnogoliki monopol bilo kojeg autoriteta, Bog Biblije tu nema mjesta.

Postoje efikasniji načini vladanja ljudima od biblijskog načina objavljenja u Isusu Kristu, ali put spasenja je samo jedan, i to put služnja iz ljubavi prema čovjeku u suradnji sa samim čovjekom. Put dijaloga kojim Crkva želi krenuti nije to lakši put, to je put Kalvarije, Kri-

stov put. Biti protiv slobode govora i razgovora znači zapravo biti protiv Evandelja.

Kao zajednica slobodnih i ravnopravnih ljudi, Crkva je pozvana na dva vida komunikacija i to: nutarnju i vanjsku komunikaciju.

Nutarnja komunikacija u Crkvi

Bez istinske nutarnje komunikacije, bez govora i razgovora unutar Crkve na svim razinama, bez opredjeljenja za čovjeka, poštujući na taj način djelo stvaranja i otkupljenja, nema plodna života u Crkvi. Tijek jednosmjerne unutarnje komunikacije u Crkvi, sa svime što ju je karakteriziralo, II. vatikanski doveo je u pitanje. On Crkvu poima primarno kao Božji narod, kao zajednicu koja je povjerovala Kristu. Cini se da je Crkva to ponajviše htjela učiniti u vidu prevladavanja svoga dugotrajnog nutarnjeg i vanjskog monologa. Odlučila se za dijalog, pluralizam, za zajedništvo. U tom smislu inaugurirala je čitav niz novih struktura i nadahnuća kako se ne bi ostalo samo na riječima.

Rado se govori da je do ovog povijesnog zaokreta došlo djelovanjem Duha Svetoga, prvenstveno u osobi pape Ivana XXIII. Zato se i spominju novi Duhovi u Crkvi. Govoreći sociološko-biblijski Crkva mora poći tim putem ako želi ostati vjerna Kristu i biti Svjetlo svijeta. U tom vidu tvrdimo, a to je i zadnja Izvanredna Sinoda biskupa učinila, da za Crkvu drugoga puta nema. Uz mnoge pokušaje, ali i veoma mnoga kolebanja, potreban je odlučniji i istinskiji dijalog u samoj Crkvi. Teško je čuti kad vjernici (laici) govore da su oni i u današnjoj pokoncilskoj Crkvi objekt a ne subjekt, da su »građani« Crkve »desetoga reda«.

Treba odmah reći da se tu kriju velike poteškoće. Trebalo bi mjenjati mentalitet šutnje kod samih vjernika, zatim bi nosioci službi, koji te shvaćaju i žive u isključivosti vršenja vlasti, morali nadići taj mentalitet; općenito je potrebno prevladati duh servilnosti. Trebalo bi prijeći na efikasnije oblike pastorala, koji bi se odvijao u razgovoru sa čovjekom.

Vanjska komunikacija Crkve

Dobiva se dojam da je vanjska komunikacija Crkve prisutnija, intenzivnija i mnogostranija. Neki tu komunikaciju, brigu Crkve za čovjeka bilo gdje se nalazio, osporavaju, predbacujući Crkvi neslobodu u vlastitom krugu. Jasno je, da bez prisutnosti dijaloga u Crkvi vanjski dijalog ostaje neuvjerljiv i opasnost je da se shvati kao dijalog institucije-vlasti ili vid politizacije, ili možda, najgore, kao vid dogovora o podjeli nadležnosti nad istim, nedjeljivim čovjekom. Takav bi dijalog bio zabluda i privid.

Postoje otpori i u samoj Crkvi i ovom, vanjskom, vidu dijalog sa svijetom. Naime, strah da Crkva ne izgubi svoj identitet ili da ne devalvira istinu svoje poruke, Evandelja. Nije mala opasnost da se i sam dijalog ispravno ne shvati pa da se postignu suprotni efekti od očekivanih. Svi

ovi strahovi otpadaju ako se dijalog shvati onim što bi trebao zapravo i biti. Jer, prihvatiti dijalog ne znači odreći se svoga mišljenja i stava, svoje poruke. Razgovarati s nekim također ne znači s njime se složiti ili poistovjetiti. Razgovarati znači što bolje drugoga razumjeti, upoznati, obogatiti se različitošću njegova mišljenja i shvaćanja. Voditi razgovor s onim tko drugačije misli znači kroz različitu i drugačiju misao bolje upoznati i samoga sebe i svoju misao. Gdje ljudi misle isto, tamo razgovor nije ni potreban. Razgovor pretpostavlja razlike.

Vrlo je važan još jedan vid dijaloga, naime, dijalog Crkve s rezultatima kako prirodnih tako i društvenih znanosti. Ona se toga razgovora, kad bi i htjela, ne smije odreći, ako ne želi ostati duhovni rezervat. Istina je da poslanje Crkve ne može biti ugroženo rezultatima bilo koje nauke, ako ona ostane vjerna Evandelju; no, ona to Evandelje, bez uvažavanja tih rezultata, ne može uspješno i autentično naviještati.

Govoreći u usporedbama suvremene tehnike, Crkva ne bi smjela biti ni termos flaša, jer bi postala sekta, ni zamrzivač u nutarnjim odnosima, jer slobodu i ravnopravnost, poštovanje i uvažavanje čovjeka, slobodu govora i mogućnost razgovora treba izravno u sebi omogućiti, kako bi s punim pravom — a za to je poslana — to tražila od svih zajednica za svakog čovjeka.

Ušli smo u novu fazu međuljudskih odnosa na raznim i različitim ravninama življenja. Ono što se otkriva kao bitno jest težnja, da se svakom čovjeku pristupi kao osobi s neotudivim pravima koje ima od Boga i da mu se omogući pravo na društvenost bez opasnosti da bude ugrožena njegova posebnost. Kakva je zajednica u kojoj čovjek živi i kakav je njegov status u toj zajednici, odnosno što je s njegovom slobodom i ravnopravnošću — pokazuje nam način govora i razgovora u dotičnoj zajednici, instituciji i sistemu.

ASPECTS SOCIOLOGIQUES DE LA PAROLE ET DE LA COMMUNICATION

Résumé

Après avoir exposé des valeurs de la parole et de la communication dans la vie en général l'auteur prend en considération la pratique ecclésiale, surtout pastorale. L'homme c'est l'être du dialogue, conclut-il. Partant de cette maxime il s'oppose au monologue sur tous les niveaux et propose la méthode de dialogue. La parole et la communication sont nécessaires, à son avis, dans l'Eglise et dans la famille d'aujourd'hui.